

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

НАЗИВ ФАКУЛТЕТА

ОБРАЗАЦ ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ/ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

-обавезна садржина-

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовao комисију Одлуком Наставно–научног већа Правног факултета за привреду и правосуђе од 04.07.2022. године, одређена је Комисија за оцену докторске дисертације за јавну одбрану Владимира Сретеновића под називом „Фалсификовање исправе у законодавству и полицијској пракси“. Докторска дисертације је пријављена.
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: 1. Др Јелена Костић, научни сарадник, ужа научна област кривичноправна, изабрана у звање научног сарадника 2016. године на Институту за упоредно право у Београду, где је и запослена, председник комисије 2. Др Ненад Бингулац, ванредни професор, ужа научна област кривичноправна, изабран у звање ванредног професора 2020. године на Правном факултету Универзитета Привредна академија у Новом Саду, где је и запослен, члан комисије 3. Др Иван Јоксић, редовни професор, ужа научна област кривичноправна и међународноправна, изабран у звање ванредног професора 2020. године на Правном факултету Универзитета Привредна академија у Новом Саду, где је и запослен, члан комисије – ментор
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Владимир (Драган) Сретеновић 2. Датум рођења, општина, Република: 03.06.1976. године, Приштина, АП Косово и Метохија, Република Србија 3. Претходно стечено звање (датум и место одбране): Мастер правник, 04.11.2015. године, Нови Сад 4. Научна, односно уметничка област из које је претходно стечено звање: Кривичноправна ужа научна област 5. Приказ стручних, научних, односно уметничких, радова (по категоријама): 1. Владимир Сретеновић, „Положај малолетних преступника у међународној правној перспективи“, <i>Право теорија и пракса</i> , бр. 10-12/2017, стр. 28-41. (M53) 2. Владимир Сретеновић, „Фалсификовање исправе у законодавству и пракси“, <i>Војно дело</i> , бр. 2/2019, стр. 120-130. (M51)
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ/ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА:
Фалсификовање исправе у законодавству и полицијској пракси
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ/ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.
УВОДНА РАЗМАТРАЊА I ГЛАВА НАСТАНАК И ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ФАЛСИФИКОВАЊА 1. Фалсификовање исправе у старом веку 2. Фалсификовање исправе у средњем веку

3. Фалсификовање исправе у новом веку
4. Фалсификовање исправе у модерном времену

II ГЛАВА

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ФАЛСИФИКОВАЊА ИСПРАВЕ

1. Појам и значење фалсификовања
2. Врсте исправа
  - 2.1. Новац и друге хартије од вредности
  - 2.2. Тестамент
  - 2.3. Уговори
  - 2.4. Уметничка дела
  - 2.5. Документа
  - 2.6. Књижевна дела
  - 2.7. Остало
3. Начини употребе фалсификоване исправе
4. Врсте и обим настале штете коришћењем фалсификата

III ГЛАВА

КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ДИМЕНЗИЈЕ ФАЛСИФИКОВАЊА

1. Криминалистичка правила фалсификовања
  - 1.1. Криминалистичко-технички приступ фалсификовању
  - 1.2. Криминалистичко-тактички приступ фалсификовању
  - 1.3. Методика откривања и разјашњавања фалсификовања
2. Вештачење фалсификата
  - 2.1. Вештачење фалсификата докумената
    - 2.1.1. Вештачење фалсификата потписа и рукописа
    - 2.1.2. Вештачење цифара
    - 2.1.3. Вештачење текстова писаћих машина
    - 2.1.4. Вештачење отисака печата
    - 2.1.5. Вештачење текстова
    - 2.1.6. Вештачење докумената анализом текста
  - 2.2. Вештачење фалсификата новца
  - 2.3. Врсте фалсификата новца
    - 2.3.1. Фалсификовање кованог новца
    - 2.3.2. Фалсификовање папирног новца
      - 2.3.2.1. Руком израђени фалсификати
      - 2.3.2.2. Фалсификати настали машинским путем
  - 2.4. Графолошко вештачење
3. Вештачење докумената у судској пракси
  - 3.1. Вештачење у Хашком трибуналу
  - 3.2. Вештачење у домаћем правосуђу

IV ГЛАВА

КРИМИНОЛОШКЕ ДИМЕНЗИЈЕ ФАЛСИФИКОВАЊА

1. Феноменолошка димензија фалсификовања
  - 1.1. Појавни облици фалсификовања
  - 1.2. Сличности и разлике међу фалсификатима
2. Етиолошка димензија фалсификовања
  - 2.1. Друштвени узроци
  - 2.2. Индивидуални (лични) узроци
3. Виктимолошка димензија фалсификовања
  - 3.1. Правна лица као жртве фалсификовања
  - 3.2. Појединци као жртве фалсификовања
4. Профил фалсификатора
  - 4.1. Урођене склоности
  - 4.2. Стечене склоности
  - 4.3. Мотив као криминогени фактор фалсификатора

V ГЛАВА

КРИВИЧНОПРАВНЕ ДИМЕНЗИЈЕ ФАЛСИФИКОВАЊА

1. Кривичнопроцесни аспект фалсификовања исправе
  - 1.1. Начини (извори) сазнања за кривично дело фалсификовање исправе
  - 1.2. Вештачење фалсификата као доказно средство
  - 1.3. Кривичнопроцесни значај вештачења фалсификата
2. Кривичноправни аспект фалсификовања исправе
  - 2.1. Заједничка обележја кривичних дела против привреде (глава XXII КЗС)
    - 2.1.1. Кривично дело фалсификовање новца (члан 241. КЗС)
    - 2.1.2. Кривично дело фалсификовање хартија од вредности (члан 242. КЗС)
    - 2.1.3. Кривично дело фалсификовање и злоупотреба платних картица (члан 243. КЗС)
    - 2.1.4. Кривично дело фалсификовање знакова за вредност (члан 244. КЗС)
    - 2.1.5. Кривично дело фалсификовање знакова, односно државних жигова за обележавање робе, мерила и предмета од драгоцених метала (члан 244а. КЗС)
    - 2.1.6. Кривично дело прављење, набављање и давање другом средстава за фалсификовање (члан 244б. КЗС)
  - 2.2. Заједничка обележја кривичних дела против правног саобраћаја (глава XXXII КЗС)
    - 2.2.1. Кривично дело фалсификовање исправе (члан 355. КЗС)
    - 2.2.2. Кривично дело посебни случајеви фалсификовања исправе (члан 356. КЗС)
    - 2.2.3. Кривично дело фалсификовање службене исправе (члан 357. КЗС)
    - 2.2.4. Кривично дело навођење на оверавање неистинитог садржаја (члан 358. КЗС)

VI ГЛАВА

ФАЛСИФИКОВАЊЕ ИСПРАВЕ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Француска
2. Хрватска
3. Црна Гора
4. Македонија

VII ГЛАВА

ОБИМ И ДИНАМИКА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ И ПРАВНОГ САОБРАЋАЈА

1. Одређивање узорка
2. Избор извора података
3. Дефинисање временског оквира истраживања
4. Обим и динамика кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у временском периоду 2016-2020. године
  - 4.1. Обим и динамика кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у 2016. години
  - 4.2. Обим и динамика кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у 2017. години
  - 4.3. Обим и динамика кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у 2018. години
  - 4.4. Обим и динамика кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у 2019. години
  - 4.5. Обим и динамика кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у 2020. години
5. Тенденције код извршења кривичних дела против привреде и правног саобраћаја у временском периоду 2016-2020. године
  - 5.1. Варијабилне тенденције у извршењу кривичних дела
  - 5.2. Законитости у извршењу кривичних дела

ОКВИРИ ИСТРАЖИВАЊА

1. Дефинисање предмета и циља истраживања
2. Методолошки оквир
3. Формулисање и образложење опште и посебних хипотеза

4. Представљање резултата истраживања
 5. Анализа и статистика ЕУ у временском периоду 2015-2020. године
 6. Злоупотреба докумената у региону Западног Балкана у временском периоду 2015-2017. године

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА
ЛИТЕРАТУРА
БИОГРАФИЈА

Број страница **267**
 Број основних поглавља **7**
 Број референци **160**
 Број табела **11**
 Број слика **71**
 Броја графикона /
 Број мапа /
 Број прилога **5**

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ/ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА:

У раду се обрађује тема којом је обухваћено фалсификовање исправе. У питању је вишезначан појам коме кандидат приступа са различитих аспеката. Ценећи ширину и дубину теме, у самом наслову, фалсификовање исправе је ограничено на теоријско-законско разматрање и истраживање облика његовог испољавања у полицијској пракси. На основу тога је сачињена целокупна структура која обухвата све неопходне елементе који ће бити детаљно обрађени у раду.

У **уводном делу** рада се указује на специфичности фалсификовања исправе указујући на историјске моменте у којима се почело испољавати. Кандидат наводи да је, у развоју фалсификовања различитих врста исправа, неопходно указати на присутне модалитете у конкретним раздобљима. Зато је потребно користити историјску периодизацију која почива на раздеоци временских распона у оквиру старог, средњег и новог века. Сваки од ових временских периода садржи бројне специфичности у погледу употребе писмених исправа и начина њиховог фалсификовања у датим околностима. Под тим се подразумева да су одређени друштвени процеси у сфери науке, књижевности, уметности стварали погодно тло за фалсификовање стваралаштва истакнутих личности тог периода. У уводном делу се посебно истичу различити аспекти у приступу фалсификатима који омогућавају подробније упознавање са различитим димензијама овог криминалног феномена.

I део рада носи назив: *Настанак и историјски развој фалсификовања*. Материја у овом делу рада је обрађена на основу историјске периодизације развоја људског друштва.

А) Фалсификовање исправе у старом веку садржи излагање у којима се објашњава настанак првих фалсификата. Наиме, стари век је обележен бројним фалсификатима у оквирима верских књига и прогласа. Њима се настоје остварити различити религиозни циљеви који се првенствено тичу даљег ширења одређених верских учења и догми. Бројна ауторска дела су била преписивана у манастирима што је утицало да се њихов садржај разликује у зависности од преписивача.

Б) Фалсификовање исправе у средњем веку одвијало се у кругу лица која су располагала писаним документима. Све до проналаска штампарије 1455. године важни документи се умножавају преписивањем. Кругу ових докумената припадају: законици, царске и краљевске одлуке, прогласи, верске књиге, уговори, тестаменти, и др. У складу са чињеницом да није било направа којима би се омогућили машински облици фалсификовања све се сводило на умешност људи као фалсификатора. Историја бележи часне фалсификаторе који су настојали употпунити одређене документе у складу са интересима државе и народа. Отуда имамо велики број докумената који се разликују у односу на своје изворне облике. Њихов садржај се мењао, допуњавао а одређени делови брисали на основу потреба одређеног тренутка у којима се примењују.

В) Фалсификовање исправе у новом веку добија сасвим друге димензије у односу на периоде старог и средњег века. У питању је потпуно ново доба које карактерише присуство нових направа за израду и умножавање различитих врста писмених исправа. Правни промет сада почива на писаним документима, увелико се користи папирни новац као платежно средство, сачињавају се правни споразуми (уговори) између две и више страна у послу, последња изјава воље се најчешће сачињава у тестаменталном облику и др. Све наведено је омогућавало злоупотребе разних врста у чијем средишту је могућност фалсификовања различитих врста исправа.

Г) Фалсификовање исправе у модерном времену можемо пратити на основу општег напретка науке и технике. Специфичности коришћења интернета, у светлу фалсификовања исправе и других врста предмета, долази

до изражаја у савременој *on line* трговини. Међутим, захваљујући убрзаном напретку науке и технике, електронски или дигитални потписи су заштићени од могућности фалсификовања. Важно је да електронска средства буду правилно коришћена како би се спречила могућност неовлашћеног копирања постојећег дигиталног потписа.

II део рада носи назив: *Основне карактеристике фалсификовања исправе*. Код одређивања појма фалсификовања, наводи се да то представља укупност више различитих поступака и радњи, усмерених на довођење у заблуду других лица у погледу оригиналности различитих врста писмених исправа. У литератури се наводе најчешћи облици фалсификата чији предмет могу бити: новчанице, уговори, тестамент, историјски списи и др. Заједнички именитељ код фалсификовања наведених, али и других писмена, јесте настојање да се лажан документ представи као прави, односно да се правом документу унесу садржаји који у изворном облику њему не припадају. У кривичној доктрини се код одређивања појма и значења фалсификовања полази од семантичког значења ове врсте криминалне делатности. Следствено томе, фалсификовање потиче од латинске речи настале од глагола *falsificare*. Преведено на српски језик то значи прављење лажних ствари (новца, путних исправа, као и других хартија од вредности). Лице које фалсификује наведене исправе назива се фалсификатор. Оно може бити само израђивач лажних исправа, а неко други њихов даљи корисник и дистрибутер, али се, неретко, у пракси у свему наведеном појављује само једно (исто) лице. На основу претходно наведеног, кандидат констатује да се у кривичној доктрини сматра неспорним да фалсификовање исправа представља сложену делатност. То подразумева раздвајање аспеката приликом његовог појмовног одређења и значења. С обзиром да се фалсификовање своди на недозвољене облике подражавања оригиналних исправа, може се раздвојити: материјално и интелектуално фалсификовање.

А) Материјално фалсификовање се састоји од прављења лажне исправе и преиначења праве исправе. То практично значи да се прави потпуно нова исправа или се, пак, на оригиналној исправу врше преиначења кроз недозвољене исправке.

Б) Интелектуално фалсификовање представља исправу чији је садржај неистинит. Интелектуално фалсификована исправа мора да садржи неистините чињенице које имају доказну снагу за правне односе. Међутим, ове чињенице садржане у изјави су неистините чиме се доводе у заблуду трећа лица. Томе погодује чињеница да је издавалац овако фалсификоване исправе прави. С обзиром да је у питању фалсификовање интелектуалног дела личности (нпр. његове изјаве) ова врста фалсификовања је познатија као интелектуални фалсификат. Поред тога се за ову врсту фалсификовања употребљава назив алтернативно, садржајно, посредно или неправо фалсификовање. У раду се посебно обрађене следеће врсте исправа: новац и друге хартије од вредности; тестамент; уговори; уметничка дела; документа; књижевна дела и остале врсте исправа.

III део рада носи назив: *Криминалистичке димензије фалсификовања*. Када се разматра детаљније утврђивање криминалистичких правила фалсификовања онда морамо поштовати постојећу структуру криминалистике као науке и њених научних дисциплина. Овде треба нагласити да криминалистика у себи садржи три основне димензије посматрања и научног третирања криминалитета. То се чини преко њених научних дисциплина и то: криминалистичке технике, криминалистичке тактике и криминалистичке методике. Ове научне дисциплине, са својих научних позиција, приступају феномену фалсификовања у полицијској пракси.

А) Криминалистичко-технички приступ фалсификовању огледа се у примени научних метода ради утврђивања разлике оригиналног од фалсификованог примерка писмене исправе. Општи друштвени, а нарочито научни напредак, остварује свој утицај и на подручју криминалистичке технике. Свакодневно у свету почиње примена нових и савременијих метода којима се лакше приступа вештачењу фалсификата. На тај начин се утврђује идентитет спорног документа којим се настоји утврдити његова оригиналност. Притом се подразумева криминалистички а не правни идентитет писмене исправе.

Б) Криминалистичко-тактички приступ фалсификовању исправа представља важан сегмент полицијског деловања у пракси. Претходна констатација, да се полиција примарно суочава са фалсификатима, оправдава потребу за применом посебних тактичких правила. Она имају своје место у ситуацијама када је несумњиво утврђено постојање фалсификата који се налазио у поседу једног или више лица. Примењујући принцип од општег ка посебном и појединачном, криминалистичко-тактичка правила морају бити прилагођена чињеници да су предмет њихове примене фалсификати. То подразумева модификацију постојећег криминалистичко-тактичког поступања полиције, које се огледа у примарном делу њеног деловања, према осумњиченим лицима због кривичних дела фалсификовања исправе.

В) Примена знања које развија криминалистичка методика има своје место у полицијској пракси код откривања фалсификата. Овде се у првом реду мисли на типизирање случајева у којима полиција, у оквиру својих редовних дужности, открије односно посумња да је одређена исправа фалсификована. Најпре се примењују оперативно-тактичке радње и мере у односу на утврђивање начина фалсификовања, врсте исправе и откривања учиниоца а потом и истражне радње. Код разјашњавања и утврђивања, да ли је исправа фалсификована, потребно је истражити њен садржај и однос према положају, статусу и приликама издаваоца исправе и наведено повезати са датумом њеног издавања.

Већина аутора из области криминалистике и кривичног процесног права посебно истиче значај вештачења фалсификата. Притом правила криминалистике дају искуствени супстрат правном оквиру вештачења. У погледу

фалсификата важно је нагласити да се примена унапред постављених образаца и модела ове врсте вештачења сматра неизоставном у сваком кривичном случају. Нормама кривичног процесног права се даје процесна снага вештачењу као доказу али се његов садржај заснива на криминалистичким правилима. Вештачење фалсификата докумената представља специфичан процес у криминалистици. Његово појмовно одређење захтева да се најпре осврнемо на значење документа као предмета вештачења. У најопштијем смислу посматрано, можемо констатовати да документ садржи информације које се преносе другим лицима. Под информацијама се сматра више података који се испољавају на различите начине, било да су писани листови папира, електронски записи или нешто сасвим треће. Документе је могуће класификовати према више различитих критеријума чиме се њихов број и садржаји значајно увећавају.

IV део рада садржи: *Криминолошке димензије фалсификовања*. У овом делу рада је кандидат обрадио феномен фалсификовања исправе из угла три криминолошке научне дисциплине: феноменологије, етиологије и виктимологије.

А) Феноменолошка димензија фалсификовања уклапа се у опште трендове савременог криминалитета. Они се одликују повећаним степеном дистрибуције фалсификата у свету. Зато нема друштвеног поља и личности чије духовно стваралаштво, лични и имовински интереси нису на мети фалсификатора. Богатство појавних форми испољавања показује нам да није могуће прибећи универзалној феноменолошкој типологији криминалитета. Уместо тога је неопходно указати на појавне облике фалсификовања исправе у криминалистичко–полицијској пракси. Надаље је важно представити сличности и разлике међу фалсификатима у контексту различитости њиховог појављивања и других особености (учинилац, жртва, начин извршења, остварена корист и др.).

Б) Етиолошка димензија фалсификовања, као облика испољавања криминалног понашања, подразумева анализу узрока који утичу да једно лице постане фалсификатор. Уважавајући бројне теорије, и унутар њихових оквира појединачне оријентације, у криминолошкој етиологији можемо издвојити две групе узрока, који утичу на криминалитет код људи. Притом је неопходно фокусирати пажњу на фалсификовање исправе као специфичну врсту криминалитета, као и појединачне облике у којима се оно испољава. Користећи се методом уопштавања, у теоријском приступу етиологији фалсификовања, можемо констатовати постојање две групе базичних узрока а то су: спољашњи и унутрашњи. Обе врсте узрока имају бројне специфичности које захтевају подробнију анализу и њихово довођење у међусобну везу. На тај начин се може утврдити каузални однос фалсификовања, као криминалне појаве, и личности самог фалсификатора.

В) Виктимолошка димензија фалсификовања подразумева коришћење знања виктимологије у приступу жртвама различитих кривичних дела. Иако се прелудира на жртве насиља или других облика физичког и/или менталног прогона, под жртвом се сматрају и пасивни субјекти било којег другог кривичног дела. Притом се у кривичном праву не дају појам и значење жртве, већ се третира као пасивни субјект кривичног дела. Међутим, у криминологији се развија посебна научна дисциплина са којом отпочиње тренд постепеног преласка са учиниоца на жртву код третирања одређеног криминалног конфликта. У раду су обрађена правна лица и физичка лица као жртве фалсификатора.

V део рада садржи: *Кривичноправне димензије фалсификовања*. Фалсификовање исправе се може посматрати, а њему као криминалној појави приступити, са више различитих аспеката. Они скупа пружају целовиту слику фалсификовања и омогућавају детаљније упознавање са основним елементима и облицима испољавања ове појаве. У том смислу, кривичноправна димензија фалсификовања исправе подразумева два подједнако важна подручја: кривичнопроцесно и кривичноправно. Оба кривична сегмента представљају незаобилазне димензије у посматрању феномена фалсификовања исправе. Овде је од изузетне важности целовито приступити предметном темату уважавајући, при томе, чињеницу да се кривичноправни аспекти, и у законском смислу, деле на: процесни и материјални део.

А) Кривичнопроцесни аспект фалсификовања садржи разматрање предкривичних и кривичних аспеката поступка који се води због фалсификовања исправе. У самом судском поступку централно место припада вештачењу фалсификата као врсти доказног средства. Наиме, вештачење фалсификата као доказно средство широко је распрострањено у судским поступцима. У томе нарочито предњаче кривични поступци у ситуацији када је учињено једно или више кривичних дела којима се фалсификују различите врсте писмених исправа. Тада се њихово вештачење сматра круном доказног поступка и јединим начином да се објективно, првенствено материјалним путем, утврди оригиналност одређене писмене исправе. Кривичнопроцесни значај вештачења фалсификата огледа се у њиховом доприносу чињеничном разјашњењу ствари. То практично значи да се судски вештаци првенствено баве чињеничним, а не и правним питањима. Они се ангажују ради утврђивања спорних чињеница које потом презентују суду. Отуда они не изводе правне закључке јер би на тај начин изашли из оквира одговорности и приложене експертизе. С обзиром да вештачења представљају важан део сваког судског поступка, налаз и мишљење судских вештака користи се као доказ у судском поступку. Притом, не треба занемаривати чињеницу да налази и мишљење судских вештака нису обавезујући за суд. Ипак, извори из судске праксе показују да вештачење има одлучујући утицај на крајњи резултат судског поступка.

Б) Кривичноправни аспект фалсификовања исправе подразумева утврђивање инкриминисаних радњи и

поступака који чине садржаје законских одређења кривичних дела. На тај начин се јасно може разлучити инкриминациона зона различитих облика фалсификовања исправе. Под тим се подразумевају начини извршења радње, облици кривице, основни, лакши и тежи облици кривичних дела, забрањене кривичне санкције односно казне и др. Наведени елементи утичу да се кривичноправно покрију сви могући облици злоупотребе исправе, у смислу њиховог фалсификовања, у намери да се представе као праве и тиме се оствари противправна имовинска корист. У раду су обрађена кривична дела из две групе: против привреде и против правног саобраћаја.

VI део рада садржи: *Фалсификовање исправе у упоредном законодавству*. Овде је обрађено више држава и њихова кривична законодавства. Кандидат је анализирао одредбе у којима се инкриминишу различити поступци који резултирају настанком различитих фалсификата.

А) Француска је у свом кривичном законодавству регулисала све опште институте материјалног кривичног права у оквиру важећег Кривичног законика (*Code pénal*). Притом је француски Кривични законик доживео више измена и допуна, у процесу усклађивања са потребама актуелног друштвеног тренутка у области кривичног права. Значајне промене су вршене почетком деведесетих година што нам омогућава да се у потпуности упознамо са важним решењима у области фалсификовања исправе и других врста предмета. У члановима, почев од 441-1 па све до 441-12, садржане су одредбе о кривичним делима фалсификовања. Према изменама Кривичног законика из 2002. године фалсификат представља сваку лажну измену истине, која може проузроковати штету и којом се постиже било које средство, у писму или било ком другом медију изражавања мисли који има за циљ или што може имати за последицу утврђивање доказа неког права или чињенице која има правне последице. За фалсификовање и коришћење фалсификата забрањена је казна од три године затвора и новчана казна од 45.000 евра. Поред физичких лица, у француском кривичном законодавству је предвиђена кривична одговорност правних лица за кривична дела фалсификовања. Наиме, правним лицима, која су претходно оглашена кривично одговорним, под условима предвиђеним чланом 121-2. за прекршаје из ове главе, осим новчане казне по поступку предвиђеном чл. 131-38, биће изречене казне предвиђене чланом 131-39. Забрана поменута у ставу 2) члана 131-39 односи се и на активности које су предузете приликом вршења кривичних дела (правило 441-12). Овим инкриминацијама је заокружен систем кривичне одговорности свих субјеката за кривична дела којима се фалсификују различите врсте јавних и приватних исправе у Француској.

Б) У Хрватској је подручје фалсификовања исправе регулисано у оквиру важећег Казненог закона из 2011. године. Овај законски акт је доживео више измена и допуна које су вршене у складу са новим трендовима у кривичном законодавству земаља чланица ЕУ. У оквиру главе XXVI КЗХ, предвиђено је укупно десет кривичних дела којима се инкриминишу различите врсте фалсификовања исправе. Под тим се подразумевају фактичко фалсификовање одређене врсте исправе и различити облици противправног прибављања и даље дистрибуције лажних исправе. У свом законском опису ова група кривичних дела се у великој мери подударе са кривичним делима у нашем кривичном законодавству. Услед тога је важно указати на основне законске одреднице ових кривичних дела у смислу њиховог поклапања са истоименим или кривичним делима сличног назива у КЗС.

В) Црна Гора припада групацији држава које потичу из бившег југословенског правног простора. Отуда имамо сличну ситуацију, у погледу кривичноправног регулисања општих правних института, као и кривичних дела која припадају посебном делу кривичног материјалног права. Наведено се рефлектује и на област фалсификовања у кривичном праву, што је уочљиво у глави XXIII Кривичног законика. Овде се налазе кривична дела која обухватају шире димензије фалсификовања различитих предмета. У питању је укупно пет кривичних дела док се остала, из ове групе, односе на друге инкриминације.

Г) Македонија је држава која свој правни систем у великој мери заснива на социјалистичком наслеђу. Под тим се подразумева чињеница да њен важећи Кривични закон садржи истодобна кривична дела као и у кривичном законодавству бивших југословенских република. Присутно разликовање, посматрано кроз међуоднос македонског и кривичних законодавстава других бивших југословенских република, огледа се у нешто ширем називу групе кривичних дела (глава XXV КЗМ) који гласи: Кривична дела против јавних финансија, платног промета и привреде. Анализом важећих инкриминација уочена је решеност законодавца да обухвати више разнородних радњи извршења, предмета кривичног дела, вредности фалсификованог објекта, врсте и мере прописане казне и др. Отуда није могуће утврдити све могуће ситуације, које се испољавају у полицијској и правосудној пракси.

VII део рада садржи: *Обим и динамику кривичних дела против привреде и правног саобраћаја*. Обим и динамику кривичних дела против привреде и правног саобраћаја није могуће пратити без одређивања узорка. На тај начин се дефинише предмет разматрања у приказаним подацима. Узорак не сме бити превелик односно преширок јер онда није могуће фокусирати се на присутне законитости у погледу обима а нарочито динамике учињених кривичних дела. С обзиром да се најновији подаци у спроведеном истраживању сматрају најкориснијим, поставља се питање броја година који ће бити предмет статистичке обраде. Већина истраживача сматра да се петогодишњи период сматра најподеснијим за прикупљање, обраду, дистрибуцију и научни приказ статистичких података. Притом се, по правилу, узимају подаци последњих пет година који су статистички обрађени и приказани у саопштењима и билтенима РЗС. Будући да се наше истраживање креће у временским оквирима 2016-2020. године, значајно је указати на све варијабилности, законитости и одступања у наведеном времену.

Посебну целину у раду представља спроведено истраживање. Свако истраживање мора садржати јасно одређен и дефинисан предмет и унапред постављен циљ чијем испуњењу треба тежити. На тај начин је могуће одредити јасан методолошки оквир који ће бити коришћен у истраживању. На бази унапред одређеног предмета и циља истраживања, могуће је поставити темате и подтемате који ће бити истражени. Формулисање опште и посебних хипотеза није могуће ако немамо јасно означену област истраживања. Сходно томе, кандидат је у раду поставио следећу хипотезу и подхипотезе:

А) Општа хипотеза гласи: Добро обучени припадници полиције су главни фактор правовременог откривања и успешног процесуирања фалсификованих исправа.

Б) Посебне хипотезе гласе: 1) Континуирана едукација полицијских службеника у иностранству и константна обука домаћих стручњака, у овој области, доприноси њиховој бољој обучености; 2) Постављање савремених електронских уређаја и техничких помагала доприноси превенирању потенцијалних фалсификата у полицијском раду; 3) Међународна, европска и регионална размена података, у погледу идентификованих фалсификата, укључујући нове начине фалсификовања (*modus operandi*), утиче на њихову даљу дистрибуцију у другим земљама; 4) Професионално усмерени полицијски службеници у значајној мери су ефикаснији у откривању фалсификованих исправа.

Истраживање је обухватило материјале из полицијске праксе. Састоји се од уводног дела, где је објашњено шта су идентификациони документи. Након тога је приказан кратак историјат личних докумената (пасоши, личне карте), почев од њиховог увођења па надаље. Укратко је објашњена стандардизација садашњих докумената по узору на упоредна решења. Приказан је процес штампања, уз адекватна теоријска појашњења. Представљене су три фазе штампања: *pre press*, *press* и *after-press*, уз додатна објашњења који се поступци у њима предузимају. Типологија фалсификованих докумената је детаљније разматрана у оквиру чега су дата појединачна објашњења.

Закључна разматрања представљају последњу целину у раду. Наводи се да фалсификовање припада каталогу криминалних делатности који сежу од давнина. Са сигурношћу можемо констатовати да је фалсификовање, различитих врста исправа, постојало од момента када су писмене исправе постале део човековог живота. Иако су исправа биле намењене писаним списима, којима су се преносиле поруке међу владарима, доцније је папирус постао начин објављивања законика и других прописа. Будући да се умножавање писмена вршило њиховим преписивањем, првобитни фалсификатори су били из реда људи који су се тиме „професионално“ бавили. Начин и модели израде фалсификата су били својствени личним способностима човека будући да нису постојале техничке могућности израде и умножавања списа. У закључку се констатује да је општа хипотеза која гласи „Добро обучени припадници полиције су главни фактор правовременог откривања и успешног процесуирања фалсификованих исправа“ у потпуности потврђена. Такође, што се тиче појединачних (посебних) подхипотеза, са пуном сигурношћу констатујемо да су у целости потврђене. То практично значи да су: 1) континуирана едукација полицијских службеника; 2) постављање савремених електронских уређаја и техничких помагала; 3) међународна, европска и регионална размена података и 4) професионално усмерени полицијски службеници, нужан предуслов успешне борбе против различитих врста фалсификата.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат, у оквиру закључних разматрања, наводи резултате спроведеног истраживања које обухвата велики број међународних и националних правних прописа. Они се односе на све важније моменте у вези са фалсификовањем исправе у законодавству и полицијској пракси. Кандидат у завршном осврту износи сопствене закључке у вези са свим обрађеним питањима у раду. Уочљива је решеност кандидата да у закључним разматрањима рекапитулира сва претходно обрађена поглавља.

VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је спроведено на систематичан начин уз шире коришћење доступних научних и стручних извора. Оно је обухватило модалитете испољавања фалсификовања исправе у законодавству и полицијској пракси. Они су јасно доведени у вези са различитим периодима у развоју људског друштва. Систематика рада је омогућила потпунији увид у целокупно штиво. Коришћени методолошки оквир је прилагођен потреби систематског проучавања предметне материје. Рад је добио научну физиономију и вредност оличену у великом броју коришћених референтних извора.

VIII КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ/ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА:

1. Да ли је докторска дисертација/докторски уметнички пројекат написан у складу са образложењем наведеним у пријави теме
Да.
2. Да ли докторска дисертација/докторски уметнички пројекат садржи све битне елементе
Да.
3. По чему је докторска дисертација/докторски уметнички пројекат оригиналан допринос науци, односно уметности
Дисертација представља оригиналан допринос науци јер обрађује специфичну и недовољно истражену тему фалсификовања исправе у законодавству и полицијској пракси.
4. Недостаци докторске дисертације/докторског уметничког пројекта и њихов утицај на резултат истраживања
Дисертација нема недостатке који би довели у питање њену аутентичност и научну одрживост.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене докторске дисертације/докторског уметничког пројекта, комисија предлаже:

Имајући у виду предмет докторске дисертације, садржај и примењивост резултата истраживања, коришћени методолошки приступ, постављену хипотезу и подхипотезе, научни и стручни допринос Комисија предлаже Наставно-научном већу Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду да прихвати Извештај о позитивној оцени докторске дисертације кандидата Владимира Сретеновића, под насловом „Фалсификовање исправе у законодавству и полицијској пракси“ и предложи Сенату Универзитета Привредна академија у Новом Саду да се исти усвоји и одобри јавна одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Јелена Костић

2. Проф. др Ненад Бингулац

3. Проф. др Иван Јоксић

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.